ALGEBRA R 8

ALGEBRA WIELOLINIOWA

W trakcie poprzednich wykładów rozważaliśmy odwzorowania liniowe $L(V,W)$. Teraz zajmiemy się bliżej przestrzenią odwzorowań $L(V,\mathbb{K})$. Zauważmy najpierw, że jeśli V,W są p.w. nad ciałem $\mathbb{K}$, to przestrzeń $L(V,W)$ także jest p.w. nad $\mathbb{K}$ z następującymi operacjami:

$$(F+G)(v) = F(v) + G(v)$$
$$(\lambda F)(v) = \lambda F(v)$$

Są to te same operacje, które rozważaliśmy dyskutując przestrzeń odwzorowań na dowolnym zbiorze X o wartościach w przestrzeni wektorowej (W). Jeśli $X=V$ tzn X jest przestrzenią wektorową to $L(V,W) \subset Map(V,W)$ jest podprzestrzenią wektorową tej przestrzeni. Rozważymy teraz szczególny przypadek $W=\mathbb{K}$.

DEFINICJA Niech V będzie p.w. nad $\mathbb{K}$. Przestrzeń wektorową $L(V,\mathbb{K})$ nazywamy **przestrzenią sprzężoną** albo **przestrzenią dualną** do przestrzeni V i oznaczamy V^* lub V'. Ja będę używać raczej oznaczenie V^*. Elementy przestrzeni V^* nazywamy **funkcjonałami liniowymi** na V lub **kowektorami**.

OBSERWACJA: Jeśli $\dim V < \infty$ to wybierając bazę w V elementy $V^* = L(V,\mathbb{K})$ reprezentować możemy jako macierze mające $n = \dim V$ kolumn i jeden wiersz, tzn. tzw. wektory wierszowe. Jeśli $e=(e_1,\dots,e_n)$ jest bazą w V a $\varphi \in V^*$, to

$$[\varphi]_e^1 = [\varphi(e_1) \quad \varphi(e_2) \quad \dots \quad \varphi(e_n)]$$

baza kanoniczna w $\mathbb{K}$ składająca się z jedynki

NOTACJA: Z powodów, które wkrótce staną się jasne używa się specjalnej notacji na oznaczenie wartości funkcjonału φ na wektorze v. Zamiast $\varphi(v)$ piszemy często $\langle \varphi, v \rangle$

PRZYKŁADY:

(1) $V = \mathbb{K}^n \qquad \varphi = [\varphi_1 \quad \varphi_2 \quad \dots \quad \varphi_n] \in (\mathbb{K}^n)^* \quad (\mathbb{K}_n)$

(2) $V = \mathbb{K}[\cdot]$ Każdy element $a \in \mathbb{K}$ definiuje funkcjonał liniowy φ_a wzorem

$$\langle \varphi_a, v \rangle = v(a)$$

(3) $V = \mathbb{K}[\cdot] \quad \varphi(v) = v'(0)$ jest funkcjonałem liniowym $\quad \psi(v) = \int_0^1 v(t)\,dt$ jest funkcjonałem liniowym.

STWIERDZENIE Niech $v \in V$, $v \neq 0$. Wówczas istnieje $\varphi \in V^*$ taki, że $\langle \varphi, v \rangle = 1$

DOWÓD. Wektor $v \neq 0$ można uzupełnić do bazy $\mathcal{B}$. Funkcjonałem liniowym którego szukamy jest funkcjonał przypisujący wektorowi $w \in V$ współczynnik przy v w rozkładzie w w bazie B.

STWIERDZENIE Niech $\dim V < \infty$. Dla każdej bazy $e = (e_1, e_2, \dots, e_n)$ istnieje baza $\varepsilon = (\varepsilon^1, \varepsilon^2, \dots \varepsilon^n)$ przestrzeni V^* taka, że

$$\langle \varepsilon^i, e_j \rangle = \delta^i_j$$

symbol Kroneckera $\delta^i_j = \begin{cases} 0 & i \neq j \\ 1 & i = j \end{cases}$

DOWÓD: Niech V będzie skończenie wymiarową przestrzenią wektorową z wybraną bazą $e = (e_1, e_2, \dots, e_n)$. Oznacza to że każdy wektor możemy w sposób jednoznaczny zapisać jako kombinację liniową wektorów bazowych:

$$v = v^1 e_1 + v^2 e_2 + \dots + v^n e_n$$

Oznaczmy teraz $\varepsilon^i : V \longrightarrow \mathbb{K}$ $\langle \varepsilon^i, v \rangle = v^i$. Układ $(\varepsilon^1, \dots \varepsilon^n)$ jest szukaną bazą. Sprawdzimy liniową niezależność: załóżmy, że $a_1 \varepsilon^1 + \dots + a_n \varepsilon^n = 0$. Oznacza to że dla każdego $v \in V$

$$\langle a_1 \varepsilon^1 + \dots + a_n \varepsilon^n, v \rangle = 0$$

Biorąc kolejno jako v wektory e_i otrzymujemy $\forall_i \ a_i = 0$

Sprawdźmy teraz, że $(\varepsilon^1, \dots, \varepsilon^n)$ rozpina całą przestrzeń. Weźmy dowolny kowektor $\varphi \in V^*$. Wtedy

$$\langle \varphi, v \rangle = \langle \varphi, v^1 e_1 + \dots + v^n e_n \rangle = \underbrace{v^1}_{\langle \varepsilon^1, v \rangle} \langle \varphi, e_1 \rangle + \dots + \underbrace{v^n}_{\langle \varepsilon^n, v \rangle} \langle \varphi, e_n \rangle =$$

$$= \langle \varepsilon^1, v \rangle \langle \varphi, e_1 \rangle + \dots + \langle \varepsilon^n, v \rangle \langle \varphi, e_n \rangle =$$

$$= \langle \langle \varphi, e_1 \rangle \varepsilon^1, v \rangle + \dots + \langle \langle \varphi, e_n \rangle \varepsilon^n, v \rangle =$$

$$\langle \langle \varphi, e_1 \rangle \varepsilon^1 + \dots + \langle \varphi, e_n \rangle \varepsilon^n, v \rangle$$

$$\Downarrow$$

$$\varphi = \langle \varphi, e_1 \rangle \varepsilon^1 + \dots + \langle \varphi, e_n \rangle \varepsilon^n$$

Układ $(\varepsilon^1, \dots \varepsilon^n)$ jest bazą w V^*. ■

WNIOSEK: $\dim V^* = \dim V$ dla skończeniewymiarowych przestrzeni wektorowych.

PRZYKŁAD

$V=\mathbb{R}_2[\cdot]$ (1) Pokazać że funkcjonały liniowe $(\varphi^1,\varphi^2,\varphi^3)$ tworzą bazę V^* (2) Znaleźć taką bazę (v_1,v_2,v_3) w V, że $\varphi^i(v_j)=\delta^i_j$ (3) Rozłożyć na składowe w bazie $(\varphi^1,\varphi^2,\varphi^3)$ funkcjonał $\omega\mapsto\int_0^1\omega(t)dt$

$\varphi^1(\omega)=\omega(-1)\quad \varphi^2(\omega)=\omega(0)\quad \varphi^3(\omega)=\omega(1)$

ROZWIĄZANIE Wiadomo, że $\dim V=3$, wobec tego $\dim V^*=3$, zatem jedyna rzecz, którą trzeba sprawdzić, to fakt, że układ $(\varphi^1,\varphi^2,\varphi^3)$ jest liniowo niezależny. Trzeba zatem wykazać, że jeśli $\lambda_1\varphi^1+\lambda_2\varphi^2+\lambda_3\varphi^3=0$ to $\lambda_1=\lambda_2=\lambda_3=0$.

to jest odwzorowanie, wobec tego jego znikanie oznacza że ma ono wartość 0 na każdym argumencie

$$\lambda_1\varphi^1+\lambda_2\varphi^2+\lambda_3\varphi^3=0\ \equiv\ \forall\omega\in\mathbb{R}_2[\cdot]\ \ \lambda_1\varphi^1(\omega)+\lambda_2\varphi^2(\omega)+\lambda_3\varphi^3(\omega)=0$$

Wybieramy teraz wygodne trzy wektory

$$\omega_1(t)=(t-1)t$$
$$\omega_2(t)=(t+1)t$$
$$\omega_3(t)=(t-1)(t+1)$$

Po wstawieniu do ⎵ otrzymujemy

$$0=\lambda_1\varphi^1(\omega_1)+\lambda_2\varphi^2(\omega_1)+\lambda_3\varphi^3(\omega_1)=\lambda_1\cdot 2\ \Rightarrow\ \lambda_1=0$$
$$0=\lambda_1\varphi^1(\omega_2)+\lambda_2\varphi^2(\omega_2)+\lambda_3\varphi^3(\omega_2)=-\lambda_3\ \Rightarrow\ \lambda_3=0$$
$$0=\lambda_1\varphi^1(\omega_3)+\lambda_2\varphi^2(\omega_3)+\lambda_3\varphi^3(\omega_3)=\lambda_2\cdot 2\ \Rightarrow\ \lambda_2=0$$

Korzystając z trzech sprytnie wybranych wektorów dostaliśmy jednoznaczne rozwiązanie na współczynniki, zatem innych ω nie trzeba już używać.

Problem (1) został rozwiązany – $(\varphi^1,\varphi^2,\varphi^3)$ jest bazą w V^*

Wybór tych właśnie wektorów był podyktowany wygodą rozwiązywania równań. Dla innego wyboru (trzy liniowo niezależne ω) też dostaniemy ten sam wniosek, tylko układ równań będzie trudniejszy

(2) Patrząc na układ wielomianów $(\omega_1,\omega_2,\omega_3)$ łatwo możemy odgadnąć postać wektorów bazy dualnej do $\varphi^1,\varphi^2,\varphi^3$. Wielomiany $\omega_1,\omega_2,\omega_3$ są takie, że każdy z nich należy do jądra dwóch spośród trzech form $\varphi^1,\varphi^2,\varphi^3$. Od bazy dualnej różnią się tylko tym, że ten trzeci kowektor daje na wektorze liczbę inną niż 1:

$$\langle\varphi^1,w_1\rangle=w_1(-1)=(-1-1)(-1)=-2\cdot(-1)=2$$
$$\langle\varphi^2,w_3\rangle=w_3(0)=(-1)(1)=-1\qquad\Rightarrow$$
$$\langle\varphi^3,w_2\rangle=w_2(1)=2\cdot 1=2$$

$$f_1=\tfrac{1}{2}w_1,\quad f_2=-w_3,\quad f_3=\tfrac{1}{2}w_2$$

Baza dualna do $(\varphi^1,\varphi^2,\varphi^3)$ to baza (f_1,f_2,f_3) gdzie $f_1(t)=\frac{1}{2}(t-1)t$
$f_2(t)=(1-t)(t+1)\quad f_3(t)=\frac{1}{2}(t+1)t$

Rozkładanie funkcjonału w bazie φ jest proste, jeśli znamy bazę dualną.
Istotnie

$$\alpha = a_1\varphi^1 + a_2\varphi^2 + a_3\varphi^3$$

$$\langle \alpha, f_1\rangle = \langle a_1\varphi^1 + a_2\varphi^2 + a_3\varphi^3, f_1\rangle = a_1\overset{=1}{\langle \varphi^1, f_1\rangle} + a_2\overset{=0}{\langle \varphi^2, f_1\rangle} + a_3\overset{=0}{\langle \varphi^3, f_1\rangle} = a_1$$

$$\langle \alpha, f_2\rangle = a_2$$

$$\langle \alpha, f_3\rangle = a_3$$

$$\alpha(w) = \int_0^1 w(t)dt \qquad \langle \alpha, f_1\rangle = \frac{1}{2}\int_0^1 (t-1)t\,dt = \frac{1}{2}\left(\frac{1}{3}-\frac{1}{2}\right) = \frac{1}{2}\left(-\frac{1}{6}\right) = -\frac{1}{12}$$

$$\langle \alpha, f_2\rangle = \int_0^1 (1-t)(t+1)\,dt = \int_0^1 (1-t^2)\,dt = 1-\frac{1}{3} = \frac{2}{3} \qquad \langle \alpha, f_3\rangle = \frac{1}{2}\int_0^1 (t+1)t\,dt = \frac{1}{2}\left(\frac{1}{3}+\frac{1}{2}\right)$$

$$= \frac{1}{2}\cdot\frac{5}{6} = \frac{5}{12}$$

$$\boxed{\alpha = -\frac{1}{12}\varphi^1 + \frac{2}{3}\varphi^2 + \frac{5}{12}\varphi^3}$$